

Stejně jako v předešlých svazcích jsou i v tomto případě texty manifestů publikovány v ruském originále, což je jistě přínosným zpestřením pro studenty rusistiky. Ostatním nezbyvá než oprášit své znalosti ruského jazyka či se soustředit alespoň na kvalitní úvod a kontextovou kapitolu, nazvanou *Zrození symbolistního divadla*, postihující celý prostor ruského divadla v přelomovém období devatenáctého a dvacátého století. Oba texty se snaží co nejvíce vystihnout a přiblížit čtenáři ruské kulturní prostředí, přičemž poukazují na zjevnou inspiraci francouzským vzorem. Pokoušejí se podchytit problematiku doznívajícího divadla realistického typu a ve sféře jevištního naturalismu, prosazovaného K. S. Stanislavským, nacházejí prvky, které mohly být do jisté míry inspirativní pro divadlo symbolismu.

Zajímavé je také zachycení celospolečenské proměny tehdejšího Ruska, poukazující na nástup inteligence, jejíž aktivita posléze vede k zakládání kulturních center v podobě jakýchsi modifikovaných salónů, nikoliv však prostředí aristokratických, ale právě intelektuálních, odkud také vychází impulsy inspirativní pro koncepci nového divadelního výrazu. Vedle volání po spojení divadelní práce s filozofickými disputacemi se objevuje také nalézání mystických, esoterických motivů v divadle jako takovém. Právě ve zmíněné kontextové kapitole je několikrát poukázáno na dobovou zálibu v okultních vědách, projevující se nakonec i v práci mystika Gurdjeva, jehož hledání harmonie v pravidelném fyzickém cvičení mohlo podle autorů této kapitoly stát při zrodu Artaudových i Mejercholodových koncepcí.

Studie *Zrození symbolistního divadla* si dále všímá vlivu tehdy obecně oblíbeného kabaretu na moderní pojetí herectví, v němž se měly odrážet kromě dosavadního velkého stylu také prvky kabaretní improvizace. Syntézou obou hereckých postupů měl vzniknout kontrastní princip, jaký byl nápomocen v utváření jevištní symboliky. Ozřejměny jsou zde i postupy, inspirované prvky lidového či loutkového divadla, které se posléze projevují v rozsáhlém spektru evropské divadelní moderny a avantgardy. Poukazuje se na přínosnou překladatelskou aktivitu, přinášející do ruského prostředí západní dramatickou tvorbu, tedy Strindberga, Hauptmanna aj. a právě ve volných překladech těchto textů je shledáván další prvek umožňující rozvolněním původní struktury akcentovat symbolistní motivy her. Závěr studie se pak opírá o nezpochybnitelné konstatování, že ruské symbolistní divadlo ovlivnilo vývoj moderního divadelnictví, protože právě zde byly formulovány teze, včetně ujasnění odlišných úloh básníka a režiséra ve výsledném tvaru, které podnítily mnohé významné osobnosti evropského divadla.

Publikace je opatřena bohatou výběrovou bibliografií odkazující na ruské, české, slovenské i anglické texty. Jednotlivé manifesty, pocházející z prvního desetiletí dvacátého století, jsou pak oživeny fotografií a biografickými údaji konkrétního autora.

Andrea Jochmanová

SOUŘADNICE A KONTEXTY DIVADLA

Souřadnice a kontexty divadla: Antologie současné německé divadelní teorie (příloha Divadelní revue), usp. Jan Roubal, Praha, Divadelní ústav 2005

Na sklonku minulého roku vydal Divadelní ústav v Praze antologii současné německé divadelní teorie *Souřadnice a kontexty divadla*. Jejím editorem je Jan Roubal, teatrolog působící na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Jak je obecně známo za minulého režimu u nás došlo k neblahému pokřivení většiny humanitních oborů. Mnohé význačné osobnosti musely odejít z univerzit a nesměly

publikovat, kontakt se západními vědci byl okleštěn, ne-li zcela znemožněn, a o svobodné veřejné diskusi si našinec mohl nechat leda zdát. A bohužel bez svobodného třibení názorů hynou humanitní obory na úbytě. Nejinak tomu bylo i s českou divadelní vědou. Po roce 89 sice došlo k různým „revitalizacím“, nicméně ukázalo se, že ony deficity jsou větší, než se na první pohled zdálo. Patrné je to i při zběžném listování Roubalovou antologií, která mapuje dobu posledních přibližně pětaticeti let. Fundovanost, rozsah, pracovitost, koncepčnost a v neposlední řadě sebevědomí německé teatrologie jsou záviděníhodné a evidentní. Až člověka vlastně zarazí, že se k nám překlady těchto prací dostávají teprve nyní.

Antologie přináší 17 textů od 13 autorů. První část se jmenuje *Co je divadlo a jak se děje* a jak název říká, pokouší se pojmenovat specifičnost divadla. Jde o studie, které představují fenomenologické, sociologické, komunikativní, psychologické a estetické koncepty divadla. Hezky z nich vysvítá potřeba zdůraznit roli diváka a přítomnost divadla, situaci „tváří v tvář“. Např. Arno Paul hovoří o teatrologii coby empirické vědě o diváctví a hraní. Klaus Lazarowicz zase píše o produktivní spolupráci diváka, který se samozřejmě nemusí angažovat přímo na jevišti, ale přesto je potenciálním spoluvůrcem představení. Atd. V pozadí těchto přístupů je více či méně přítomná ludická/hrová teorie divadla. Myslím, že je to zajímavé zvláště pro naše prostředí, kde se principy hry a hrovosti ujaly velice dobře. Stačí vzpomenout na Nedivadlo Ivana Vyskočila, jehož poznatky, třeba právě stran mentální účasti diváka, se se zjištěními německých teatrologů nečekaně jednoduše shodují či doplňují.

Druhá, obsáhlejší část publikace nese název *Od divadla k teatralitě a performativnosti*. Zastoupeny jsou zvláště berlínská a lipská škola, které reprezentují jména jako Joachim Fiebach, Rudolf Münz, Andreas Kotte, Helmar Schramm, Erika Fischer-Lichte a další. Tyto úvahy se již nezabývají jenom divadlem jakožto institucionalizovaným uměním, ale všímají si divadla mimo divadlo. Pozornost se upíná k jakémukoli lidskému jednání, které má performativní, symbolický či spektakulární charakter. Na významu proto pochopitelně získává fenomén těla. Badatelé se obracejí do minulosti, stejně jako se pokouší interpretovat teatrální charakter dnešní masmediální doby. Především je však pro tento směr charakteristické, že je výsostně mezioborový. Zdá se, že tendence k prolínání oborů je pro divadelní vědu ozdravná, ne-li spásanosná, a nejspíš se jí do budoucna nevyhne ani česká teatrologie.

Antologie *Souřadnice a kontexty divadla* nabízí reprezentativní výběr toho zřejmě nejpodstatnějšího, co v německé divadelní vědě poslední dobou vzniklo. Je poskládána do logického a srozumitelného celku, který má dokonce skrytě dramatické kvality. Od okázalého zániku staré „úzké“ koncepce spěje k širším a snad nadějnějším perspektivám. Na každý pád podává zprávu o tom, že německá divadelní věda si své místo na slunci rozhodně hledá. Editor Jan Roubal odvedl v tomto ohledu nemalou a vynalézavou práci. Zúročil rovněž schopnost upozorňovat na živé impulsy, prostředkovat je a zasazovat do širších kontextů, když k této záslužné publikaci napsal také úvodní studii.

Michal Čunderle